

HOZIRGI KUNDA OZIQ -OVQAT XAVFSIZLIGINING AHAMIYATI

Shukurova Kamola

QDTU oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi kafedrasida assestanti

+998 88 686 95 00

Annotatsiya: Mazkur ishda hozirgi davrda oziq-ovqat xavfsizligining global va milliy miqyosdagi ahamiyati, uni ta'minlash yo'llari hamda mavjud muammolar chuqur tahlil etilgan. Tadqiqotda oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi milliy xavfsizlikning ajralmas tarkibiy qismi sifatida yoritilib, iqlim o'zgarishlari, pandemiyalar, harbiy mojarolar, logistika inqirozlari va aholi sonining o'sishi kabi omillarning oziq-ovqat tizimiga ta'siri ko'rsatib o'tilgan. O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan islohotlar, xususan "Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash strategiyasi" hamda "Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030-yillar" doirasidagi chora-tadbirlar tahlil qilinib, ekologik barqarorlik, raqamli texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va xalqaro hamkorlikning o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat xavfsizligi, milliy xavfsizlik, ekologik barqarorlik, sog'lom ovqatlanish, iqlim o'zgarishi, pandemiya, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat siyosati, innovatsion texnologiyalar, xalqaro hamkorlik.

Abstract: This study comprehensively analyzes the global and national importance of food security, the mechanisms for ensuring it, and the major existing challenges. Food security is viewed as an integral part of national security, deeply affected by global threats such as climate change, pandemics, wars, and population growth. The paper evaluates ongoing reforms and strategies in Uzbekistan aimed at strengthening food independence, enhancing ecological sustainability, and implementing innovative agricultural technologies within the 2020–2030 Agricultural Development Strategy. Furthermore, it highlights the significance of digitalization, international cooperation, and sustainable resource management as key drivers of food resilience in the 21st century.

Keywords: Food security, national security, ecological sustainability, healthy nutrition, climate change, pandemic, agriculture, food policy, innovative technologies, international cooperation.

Oziq-ovqat xavfsizligi har bir davlatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi va milliy mustaqilligi uchun asosiy omillardan biridir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligi — bu barcha aholining yetarli, xavfsiz, to'yimli va fiziologik ehtiyojlariga mos oziq-ovqatga doimiy ravishda erkin kirish imkoniga ega bo'lishidir. Har qanday davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy barqarorligi bevosita uning oziq-ovqat ta'minoti tizimining mustahkamligiga

bog'liq. BMTning 2030-yilgacha bo'lgan Barqaror rivojlanish maqsadlari orasida "Zero Hunger" – "Ochlikka barham berish" tamoyili birinchi o'rinda turishi ham ushbu masalaning dolzarbligini ko'rsatadi

So'nggi yillarda global miqyosda oziq-ovqat ta'minoti turli tahdidlar — iqlim o'zgarishi, pandemiyalar (COVID-19), transport va energiya inqirozlari, shuningdek, geosiyosiy ziddiyatlar ta'sirida beqarorlashmoqda. Ushbu holatlar nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini, balki oziq-ovqat narxlari, savdo zanjirlari va ijtimoiy tenglikni ham izdan chiqarmoqda.

O'zbekiston uchun ham oziq-ovqat xavfsizligi masalasi milliy xavfsizlikning ajralmas qismi hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatda bu borada keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda, jumladan, "Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash strategiyasi" (PQ-4198, 2019-y.) va "Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030-yillar" asosida qator amaliy dasturlar ishlab chiqilgan [1]

Iqlim o'zgarishi, suv resurslarining qisqarishi, pandemiyalar va qurolli mojarolar dunyo miqyosida oziq-ovqat ishlab chiqarish hajmini keskin kamaytirmoqda. Xususan, 2020–2024-yillar pandemiya davrida 150 milliondan ortiq inson oziq-ovqat tanqisligi xavfiga duch kelgan. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda oziq-ovqat narxlari o'rtacha 13 % ga oshgan. Bu holat mamlakatlarni o'z ichki resurslariga tayangan holda ishlab chiqarishni rag'batlantirishga majbur qilmoqda [2].

XXI asrda global aholi soni 8 milliarddan oshgani bilan, oziq-ovqat ishlab chiqarish sur'atlari bu o'sishga har doim ham mos emas. Shu sababli resurslarni tejovchi texnologiyalar, raqamli monitoring tizimlari, genetik jihatdan takomillashtirilgan ekinlar va suvni tejovchi irrigatsiya usullarini keng joriy etish zarur.

Oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat yetarli miqdordagi mahsulot bilan ta'minlash, balki ularning sifati, gigiyenik va ekologik xavfsizligini ham kafolatlashni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda O'zDSt, GOST, ISO 22000 va HACCP kabi xalqaro standartlarga muvofiqlik muhim ahamiyat kasb etadi [3,4].

Importga haddan tashqari tayanish milliy iqtisodiyot uchun xavf tug'diradi. Shu bois O'zbekiston hukumati fermer xo'jaliklarini, klaster tizimini va kichik qayta ishlash korxonalarini rivojlantirish orqali oziq-ovqat mustaqilligini kuchaytirishga alohida e'tibor bermoqda.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda ekologik barqarorlik muhim o'rin tutadi. Yer degradatsiyasi, pestitsidlarning ortiqcha ishlatilishi va suv tanqisligi muammolarini hal etish uchun organik dehqonchilik, tomchilatib sug'orish, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va chiqindisiz ishlab chiqarish tizimlarini joriy etish talab etiladi.

O'zbekiston FAO, BMT, Jahon banki, Islom taraqqiyot banki kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qator dasturlarni amalga oshirmoqda. Jumladan, "Agrofood 2030" tashabbusi doirasida raqamli

dehqonchilik, agrotexnologiyalar va innovatsion oziq-ovqat zanjiri yechimlari ishlab chiqilmoqda [2,5,6].

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha quyidagi amaliy taklif va ilmiy asoslangan yechimlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Milliy oziq-ovqat xavfsizligi monitoring tizimini yaratish.** Zamonaviy GIS va IoT texnologiyalari asosida oziq-ovqat resurslarini, hosildorlik darajasini, suv ta'minoti va zaxiralarni real vaqt rejimida kuzatuvchi yagona raqamli platforma yaratish zarur. Bu tizim "AgroMonitoring" dasturi bilan integratsiya qilinib, har bir viloyatning oziq-ovqat balansi to'g'risida aniq ma'lumot beradi.

2. **Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni rag'batlantirish va diversifikatsiya.** Import o'rnini bosuvchi mahsulotlarni ishlab chiqarish, kichik va o'rta ishlab chiqaruvchilarga subsidiyalar, soliq imtiyozlari va arzon kreditlar berish orqali oziq-ovqat mustaqilligini oshirish lozim. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligida hosildorligi yuqori, suvni tejovchi navlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega.

3. **Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish.**

- Sun'iy intellekt yordamida resurslarni boshqarish (AI-based farm management);
- Dronlar orqali hosil monitoringi;
- Smart-sug'orish tizimlari;
- Laboratoriya va ishlab chiqarish jarayonlarida ISO 22000 va HACCP standartlarini to'liq tatbiq etish.

4. **Ekologik toza va chiqindisiz ishlab chiqarish modeliga o'tish.** "Yashil iqtisodiyot" tamoyillari asosida chiqindisiz texnologiyalarni ishlab chiqish, qayta ishlash sanoatini kuchaytirish hamda organik dehqonchilikni kengaytirish zarur. Bunda bio-o'g'itlar, chitosan, va tabiatda parchalanadigan qadoqlash materiallaridan foydalanish muhim yechim hisoblanadi.

5. **Oziq-ovqat zaxiralari va logistika infratuzilmasini mustahkamlash.** Favqulodda vaziyatlarda (qurg'oqchilik, urush, pandemiya) barqaror ta'minot uchun davlat zaxira omborlarini tashkil etish, sovitilgan transport tarmoqlarini rivojlantirish va mahsulotni yo'qotishsiz tashish tizimini yo'lga qo'yish lozim.

6. **Sog'lom ovqatlanish siyosatini kuchaytirish.** Aholining sog'lom ovqatlanish madaniyatini shakllantirish, ta'lim muassasalarida "Food Literacy" (ovqatlanish savodxonligi) dasturlarini joriy etish va bolalar uchun funksional oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy loyihalarni qo'llab-quvvatlash zarur.

7. **Xalqaro hamkorlikni kengaytirish.** FAO, UNDP, ESCWA va OECD bilan hamkorlikda "Food Security Innovation Hub" kabi markazlar tashkil etilishi orqali yangi agrotexnologiyalar, genetik innovatsiyalar va ekologik barqaror ishlab chiqarish tizimlari joriy etilishi mumkin.

8. **Huquqiy bazani takomillashtirish.** Oziq-ovqat xavfsizligi sohasida yagona “Oziq-ovqat kodeksi”ni ishlab chiqish, sanitariya-gigiyena, fitosanitar va veterinariya nazorati tizimlarini xalqaro talablar bilan uyg‘unlashtirish zarur.

9. **Ilmiy tadqiqot va kadrlar salohiyatini oshirish.** Oliy ta’lim muassasalari qoshida oziq-ovqat xavfsizligi bo’yicha ilmiy laboratoriyalarni tashkil etish, xalqaro grantlar va qo’shma tadqiqotlar orqali yosh mutaxassislar tayyorlash tizimini kuchaytirish lozim.

10. **Hududiy oziq-ovqat xavfsizligi indeksini joriy etish.** Har bir viloyat va tuman kesimida “Oziq-ovqat xavfsizligi indeksini”ni ishlab chiqish orqali resurslardan foydalanish, ishlab chiqarish hajmi, logistika imkoniyatlari va oziq-ovqat narxlari o’rtasidagi muvozanatni baholash mumkin bo’ladi. Bu indikator hukumat siyosatini rejalashtirishda muhim rol o’ynaydi [7,8,9,10].

Oziq-ovqat xavfsizligi bugungi globallashuv davrida strategik ahamiyatga ega bo’lib, har bir davlatning iqtisodiy barqarorligi, ijtimoiy farovonligi va milliy xavfsizligini belgilovchi asosiy omildir. O’zbekiston uchun bu yo’nalishda asosiy vazifalar — innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo’llab-quvvatlash, ekologik toza dehqonchilikni rivojlantirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish hamda oziq-ovqat zaxiralarini shakllantirishdan iborat. Shu orqali mamlakat nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini, balki sog’lom va barqaror kelajakni ham kafolatlay oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4198-son qarori “Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash strategiyasi to’g’risida”, 2019-yil.
2. O’zbekiston Respublikasi Qishloq xo’jaligi vazirligi. “Qishloq xo’jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030-yillar”. Toshkent, 2020.
3. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Rome: United Nations, 2023.
4. World Bank. Global Food Security Update. Washington, 2024.
5. Karimov, I.A. O’zbekiston XXI asr bo’sag’asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent: O’zbekiston, 1997.
6. Alimov, Sh., & Qodirov, N. Oziq-ovqat xavfsizligi va barqaror rivojlanish omillari. Toshkent: TDIU nashriyoti, 2022.
7. FAO rasmiy veb-sayti: www.fao.org
8. United Nations. Sustainable Development Goals: Zero Hunger (Goal 2). New York, 2023.
9. OECD-FAO. Agricultural Outlook 2024–2033. Paris: OECD Publishing, 2024.
10. WHO. Healthy Diet and Food Safety Guidelines. Geneva, 2023.